

NAVOIY VA BOBUR G'AZALLARINING O'XSHASH JIHATLARI

Shamurotova Sunajon Odilbek qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, Turkiy tillar fakulteti, o'zga tilli guruhlarda o'zbek tili 1-bosqich talabasi

Bozorboyeva Gavhar Odil qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, Turkiy tillar fakulteti, o'zga tilli guruhlarda o'zbek tili 1-bosqich talabasi

Palvonnazarova Hayotxon Jamoladdin qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, Turkiy tillar fakulteti, o'zga tilli guruhlarda o'zbek tili 1-bosqich talabasi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8227143>

ARTICLE INFO

Received: 03th August 2023

Accepted: 08th August 2023

Online: 09th August 2023

KEY WORDS

G'azal, taxlil, tashxis, aruz, gul, chiroy, tarix, adabiyot.

ABSTRACT

Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur muhim siyosiy o'zgarishlar davrida yashagan tarixga o'zining munosib hissasini qo'shgan.

O'zbek mumtoz adabiyoti avlodlarimizga va bizga ulkan meroslar qoldirgan. Biz o'ylab ko'rsak o'zbek mumtoz adabiyoti deganda ko'zimizning oldiga birinchi Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Fuzuliy va shu kabi olimlar keladi. Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi ulug' mutafakkirlarimiz tomonidan yaratilgan bu asarlar o'sha davrdagi turkiy til adabiyotini boyitgan. Nafaqat o'sha davr olimlari shoh va sultonlari oddiy xalqlarning tasavvur va e'tirofiga erishgan bo'lsa, hozirda ham bu asarlar o'zining yuksak o'rnini egallab turibdi. Ularning shoh asarlari ya'ni mutafakkirlarimiz Alisher Navoiyning "Xamsa", Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asarlari aholining yetmish yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan qatlamining miyasida saqlanib qolgan. Ularning Alisher Navoiy desa ko'z oldiga "Xamsa" asari, "Boburnoma" asari deyilsa esa ko'z oldimizga Zahiriddin Muhammad Bobur kelishi tabiiy hol bo'lib qolgan. Shuni ta'kidlashimiz kerakki, ularning asarlari hozirgi zamonda ham, o'zlarining davrida ham shunchalik mo'tabar o'rinda qo'yilgan va ular sevib o'qilgan. Shuni aytib o'tish kerakki, o'quvchilar bu asarni o'qiganda qanchalik oson tushuna olishi, yozilish usuli va ularni qaysi davrga xos bo'lmasa ham hozirgi davrda shu asarni o'qishdan oldin nimalarni o'qishimiz kerakligi haqida suhbatlashib o'tishimiz kerak. Bu mutafakkirlarimizning "Xamsa" yoki "Boburnoma" kabi shoh asarlari bo'lmaganida ham ular jahon adabiyotida turkiy til namoyondalari bo'lib qolar edi.

Har bir satri bir dunyo, har bir bayti bir olam bo'lgan "Xamsa" ning ichida qanday pand nasixatlar insonning xulqi, tarbiyasi, hayoti jamiyatdagi o'rniga ta'sir qiladigan o'gitlar berilgan bizning tasavvurimizga sig'maydi. Nima uchun insonlar "Xamsa" yoki "Boburnoma"ni o'qib bunchalik hayratlanishadi. Chunki ularning bir satrida biz har tomondan qarasak, har xil dunyoqarash bilan tushunsak, har xil ma'nolarni keltirib chiqaradi. Ya'ni har bir so'zning tagida bir nechta tub ma'no bo'lib, ularni har qanday pand-nasihat yo'lida qabul qilishimiz mumkin. Ya'ni bu satrlar, bu g'azallar, bu she'rlar, baytlar faqatgina, bittagina voqea-hodisa

uchun pand-nasihat darajasida yozilmagan. Bittagina satrning o'zini biz har xil vaziyatlarimiz uchun tarbiya sifatida qabul qilib olsak bo'ladi.

Har qanday o'xshatish va timsollar Sharq mumtoz she'riyatida ijodkorning holatini va maqsadini ifodalash uchun xizmat qilgan.

She'riyatning tashbeh, tashxis, tanosub kabi she'riy san'atlarini hosil qilishda qomatni sarvga, raqibni tikanga, ko'zni ohuga qiyoslash holatlari uchraydi. Zahiriddin Muhammad Bobur ham shunday o'xshatishlardan juda yaxshi foydalangan. Gulni tashxislantirganda ko'z oldimizda guldek chiroyli, nozik bir go'zal qiz gavdalanadi.

Boburning ijodida gul obrazi orqali yorning go'zalligi, chiroyi, nozikligi tasvirlangan.

Alisher Navoiyning birinchi devoni 24-25 yoshligida muxlislari tomonidan "Ilk devon" nashrdan chiqariladi. Xalq orasida Navoiy she'rlarining tez yoyilganining sababi ham shundandir. Alisher Navoiy ikki tilda ham umuman qiynalmay ijod qilgan, lekin o'zi turkiy tilda yozishni yoqtirgani haqida ham ko'p ma'lumotlar uchraydi.

O'zbek lirik poetikasining janr jihatidan boyib mukammal holga kelishi buyuk bobokalonimiz Alisher Navoiy nomi bilan bog'liq.

Navoiy kuylar tizimini so'zlar yordamida yaratgan. Alisher Navoiy so'zning ohanggiga ham katta etibor bergan. Shuning uchun uning g'azallari va she'rlari musiqiy sado bilan uyg'unlashadi. Shuning uchun ham hozirgacha Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Boburning g'azallari qo'shiq qilib kuylanadi.

Alisher Navoiy faqat davlat arbobi bo'lib qolmay adabiyot din va tarixga oid ham ko'pgina asarlar yozgan. Bobokalonimiz Alisher Navoiy yoshligida adabiyotga juda qiziqqan va g'azallar yoza boshlagan. Yoshligidan adabiyotga, ilmga qiziqishiga asosiy sabab oilaviy muhit oilasida shoirlar yig'ilib g'azalxonliklar o'tkazishar edilar. Shular sababli Alisher Navoiy ham juda qiziqqan. Alisher Navoiy turk tilining ustunligini shu yozgan asarlari orqali isbotlab bergan. Uning asarlari sodda va tushunarlilik bilan boshqa ijodkorlarning asarlaridan ustunligi shundandir.

Alisher Navoiy faqat asarlar yozib qolmay musiqa, rassomlikka ham qiziqqan.

Bu ikki bobokalonimiz bir asrda yashab ijod qilgan. 42 yil farqi bilan bir-biriga zamondosh hisoblanadi.

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining eng katta asari "Boburnoma" da Alisher Navoiy haqida juda ham ko'p ma'lumotlar qoldirgan. 16 marta Alisher Navoiyning ismi tilga olingan.

"Alisherbek naziri yo'q kishi edi. Turkiy til bila to she'r aytubdurlar hech kim ancha ko'p va xo'p aytgan emas". Musiqadan ham xabari bor ekanini shu misralar orqali bilishimiz mumkin.

...yana musiqada yaxshi nimaxo'rlar bog'labtur. Yaxshi naqshlari va yaxshi peshravlari bordur.

Bu ikki shoirning bizga qoldirgan merosi uida ham ko'p ulardan bizga ko'p kitoblar qolgan har bir yozgan asarida qanchadan - qancha ma'no yashiringan biz bu asarlarni har birini sevib o'qiymiz bu asarlarni o'qish davomida o'zimizni ham shu jamiyatdagi tasavvur qilib ko'ramiz. Bu ikki bobokalonimiz yozgan har bir asarining bizga foydasi ko'p.

References:

1. Saipova D. O'zbek maqomlarida Hazrat Navoiy g'azallari.
2. Alisher Navoiy. Mezon ul-avzon. 20 tomlik. 16-tom. 2000-yil
3. Bekmirzayeva Xosiyat. Gul va bulbul Yoshlik. 2014-yil
4. Bobur. Har kimki vafo qilsa. Toshkent: Yangi asr avlodi. 2019-yil 160 b.
5. Sulaymonov Sh, To'xsanov Q. Adabiyotshunoslik atamalarining qisqacha izohli lug'ati. - Buxoro. 2009
6. Qayumov. A Zahiriddin Muhammad Bobur. -Toshkent: 2008-yil
7. B. To'xliyev. Navoiy g'azallari. Bayoz. 2014- yil
8. N.M. Saidova. G'azal tahlilining o'ziga xos xususiyatlari. Boshlang'ich ta'lim sifat va samaradorligini oshirish: strategiyasi, innovatsiya, ilg'or tajribalar. (Xalqaro ilmiy konferensiya materiallari) 20- sentabr, 2021 yil.